

Toelichting bij de Dedicon-reliëfband met voelbaar muziekschrift

Pagina 1: de vioolsleutel

Aan deze sleutel kun je nog goed zien hoe hij vroeger met een pen of een veer geschreven werd: beginnend bij de dikke stip onderaan, dan gaat de pen even omlaag naar rechts en vervolgens steil omhoog. Bovenaan maakt de lijn een vloeiende maar scherpe bocht naar rechts en vervolgens omlaag, om te eindigen in een sierlijke krul. Waar de druk van de pen het grootst was, is de lijn het dikst. De vijf horizontale lijnen waar de sleutel doorheen getekend is, zijn de lijnen van de notenbalk. De notenbalk wordt verder uitgelegd op bladzijde 3 en 4. De vioolsleutel wordt ook wel G-sleutel of Sol-sleutel genoemd, omdat deze is ontstaan uit een gekalligrafeerde G, die om de onderste lijnen van de notenbalk krult. Waar de krul omheen cirkelt, om de tweede lijn van onderen, bevindt zich de G (of sol). Deze G-sleutel wordt gebruikt voor instrumenten en stemmen met een wat hogere klank, zoals bijvoorbeeld viool, hobo, fluit en de sopraan- en altstem. Op de piano speel je met de rechterhand vaak in de G-sleutel.

Extra voor gevorderden: deze G bevindt zich in het 1 gestreepte octaaf, dit is een absolute toonhoogte die zich een kwint boven de centrale C bevindt. Het corresponderende brailleteken voor dit octaaf is punt 5. Octaven zijn ook weergegeven op pagina 4.

Pagina 2: de bassleutel

De bassleutel (ook wel F-sleutel of fa-sleutel). Ook bij deze sleutel is met wat voorstellingsvermogen nog te zien dat hij ooit als een sierlijke F geschreven werd: beginnend met een dikke stip op de een-na-bovenste lijn (de vierde lijn), sierlijk omhoog krullend tot de bovenste lijn en in een boog naar links naar beneden tot de een-na-onderste lijn (de tweede lijn), met twee stippen ernaast. Tussen de twee stippen op de vierde lijn bevindt zich de F. Instrumenten die lezen in de F-sleutel zijn bijvoorbeeld: Trombone, tuba, cello, basgitaar en de basstem. Op de piano speel je met de linkerhand vaak in de bassleutel.

Extra voor gevorderden: deze F ligt een kwint onder de Centrale C, in het zogenaamde kleine octaaf. Het kleine octaaf ligt één octaaf onder het 1-gestreepte octaaf en klinkt dus lager. Octaven zijn ook weergegeven op pagina 4.

Pagina 3: de notenbalk

Blad 3 laat twee notenbalken zien waarop geen noten staan. Er staat wel een viool- en bassleutel met een accolade aan het uiterste begin van de balken. Zo ziet een pianist of organist vaak zijn muziek, omdat ze twee notenbalken tegelijk moeten kunnen lezen: één voor de linkerhand en één voor de rechterhand. Musici die een solo instrument

bespelen, hebben daarom maar één balk met één sleutel (en zonder accolade). Je voelt hier de 5 lijnen van de balk: daar is ruimte op of tussen de lijnen voor de noten. Dit kun je zien op pagina 4. De onderste lijn is lijn één, de bovenste lijn is lijn vijf.

Pagina 4: notenbalk met noten in verschillende octaven

Dit blad laat wederom een pianopartij zien (zie pagina 3). Dit keer gevuld met noten die van links naar rechts en van laag- naar hoog-klinkend zijn weergegeven. Bij de bassleutel kun je de noten voelen die van heel laag klinkend naar hoger klinkend gaan. Gegroepeerd tussen verticale lijnen staat daarbij uitgelegd in braille hoe de octaven heten waarin de noten zich bevinden. Elk nieuw octaaf begint bij een C en loopt tot de volgende C. Dit geldt net zo voor de hoger klinkende noten van de balk erboven, de balk met de vioolsleutel. Zowel de lijnen als de lege ruimtes ernaast of ertussen geven een nieuwe nootpositie aan.

Voor noten die meer dan een tussenruimte van de gehele balk verwijderd liggen, worden hulplijntjes gebruikt. De allereerste noten die je voelt links hebben zo'n hulplijntje. In de vioolsleutelbalk voel je daar de C, en in de bassleutelbalk voel je daar zelfs nog een extra hulplijntje: deze noot is ook een C. Je merkt al dat ziende lezers zich dus moeten aanpassen aan de sleutel die zich op die balk bevindt. Lijntje 1 op de balk met de bassleutel is dus een andere noot dan lijntje 1 op de vioolsleutelbalk. Mensen die braillemuziekschrift lezen hebben daar gelukkig geen last van!

Tenslotte is het ook goed om te weten dat de noten op deze pagina alleen nog maar de toonhoogte aangeven, en niet de duur. Hoe dat werkt kun je op pagina 5 ontdekken.

Pagina 5: nootvormen

Hier staan de meest voorkomende nootvormen. Zoals je op pagina 4 alleen nog maar de toonhoogte kon voelen, veranderen nu de noten en/of hun bolletjes ook van vorm. Zo geeft men in bladmuziek de toonduur aan. Is een noot stokloos en zijn bolletje is hol, dan is dat een hele noot. Deze duurt net zo lang als twee halve noten. Dat is een hol bolletje met een stokje eraan, het tweede voorbeeld op de pagina. In deze halve noot passen weer twee kwartnoten. Deze hebben ook een stokje, maar nu is het bolletje zwart ingevuld en dus niet meer hol, het derde voorbeeld. Noten met vlaggetjes aan hun stok hebben een nog kortere tijdsduur. Een achtste noot heeft één vlaggetje een zestiende noot twee vlaggetjes. Er passen acht achtste noten in een hele noot, respectievelijk 16 zestiende noten. De stokken en vlaggetjes kunnen ook omlaag wijzen. Kort gezegd heeft dat met de leesbaarheid te maken.

En, zoals we op het voorbeeld op de laatste bladzijde zullen zien: noten met vlaggetjes kunnen soms ook aan elkaar geschreven worden. Dan veranderen de vlaggetjes in streepjes die twee of meer noten aan elkaar verbinden. Een ziende muzikklezer ziet zo in één oogopslag welke groepen van achtste of zestiende noten bij elkaar horen.

Pagina 6: rusten

Bij een rust speel je gedurende de duur van de rust niets. De hele rust hangt aan devierde lijn en duurt net zo lang als de hele noot. De halve rust staat op de derde lijn en correspondeert met de duur van een halve noot. De kwartrust heeft een zigzag- uiterlijk. Bij de achtste en de zestiende rust komen de vlaggetjes uit pagina 5 weer een beetje terug. Eén krulletje aan een schuin stokje is een achtste rust. De zestiende rust heeft daar twee krulletjes.

Pagina 7: voortekens

Voortekens staan links naast de bijbehorende noot en veranderen de hoogte van de noot die er meteen op volgt. Dit soort voortekens heten 'toevallige voortekens'. Een kruis verhoogt de noot met een halve toonafstand, een mol verlaagt de noot met een halve toonafstand. Die verandering duurt een maat lang en blijft dus ten voor alle noten met dezelfde toonhoogte (binnen het octaaf) die volgen. Een herstellingteken herstelt de verhoging of verlaging. Een verhoogde toon (dus een noot met een kruis ervoor) eindigt op –is. Bijvoorbeeld een C wordt een Cis genoemd. Een verlaagde toon (dus een noot met een mol) eindigt op –es. Bijvoorbeeld een B wordt een Bes, een C wordt een Ces, etc. Ook bestaan er dubbelkruisen en dubbelmollen. Dan staan er twee dezelfde voortekens achter elkaar, gevolgd door de noot. Deze worden dan bijvoorbeeld Fisis, Cisis, Beses of Geses genoemd. Deze dubbele voortekens komen overigens alleen voor als toevallige voortekens.

Naast de toevallige voortekens kunnen er ook vaste voortekens aan het begin van de notenbalk staan, meteen rechts naast de sleutel. Deze vaste voortekens gelden dan het hele stuk, tenzij er een voortekenwisseling volgt. Dan geldt de laatste voortekening vanaf dat punt. Op deze manier wordt er dus aangegeven of een stuk bijvoorbeeld in D Majeur staat. De balk heeft dan twee kruisen als vaste voortekens naast de sleutel staan. Ook kun je op deze pagina naast de vaste voortekens de cijfers 6 en 8 voelen, onder elkaar. Zo duidt men in zwartschrift de maatsoort aan. In dit geval betekent dat zes tellen in de maat en de achtste noot duurt één tel.

Pagina 8: drieklank

Hier staat een notenbalk met een bassleutel en daarnaast een drieklank (of akkoord) van hele noten met daarboven vingerzettingcijfers. Voor dat akkoord staat ook nog een mol voor de noot E (deze heet dus Es). Een drieklank klinkt tegelijk, daarom staan de noten pal boven elkaar en niet naast elkaar. De cijfers 135 corresponderen met de noten in dit akkoord, namelijk G-Es-C. De speler zal dus in dit geval de G met de duim spelen, de Es met de middelvinger en de C met de pink. Zo leren pupillen wat de beste manier is om op hun specifieke instrument hun vingers te gebruiken.

Vingerzettingcijfers verschillen per hand en per instrument. Bij de rechterhand is de duim juist 1 en de pink juist 5 en bij viool telt de duim niet mee en is de wijsvinger 1.

Pagina 9: een maat muziek

Op deze pagina staat één maat bladmuziek weergegeven. Omdat alle noten achter elkaar komen, klinken ze niet tegelijk. Hier staat een notenbalk met een violsleutel, geen (vaste) voortekens en daarna het symbool voor een vierkwartsmaat. Daarna volgen een C-achtste en D-zestiende en E-zestiende. Deze zijn als groepje verbonden door dwarsstrepen tussen de stokken. Deze dwarsstrepen vervangen de vlaggetjes. Eén dwarsstreep = één vlaggetje, twee strepen = twee vlaggetjes. De volgende drie noten (F, E, F) hebben dezelfde ritmische structuur als het vorige groepje van drie. De laatste noot is een holle noot met een stokje die onder tegen de eerste lijn aanligt. Een halve noot D dus.